

Нові вимоги щодо форми розрахунків по операціям з цінними паперами.

Наказом ДПС України від 21.12.2012 року № 1160 було затверджено Узагальнююча податкова консультація щодо порядку відображення в податковому обліку суб'єктами господарювання операцій з цінними паперами (далі по тексту – податкова консультація № 1160). В даній консультації зазначено зокрема наступне :

«Під терміном "витрати" слід розуміти суму коштів або вартість майна, сплачену (нараховану) платником податку продавцю (у тому числі емітенту, крім придбання під час первинного розміщення) цінних паперів, деривативів або інших, ніж цінні папери, корпоративних прав, як компенсація їх вартості. До складу витрат включається також сума будь-якої заборгованості покупця, яка виникає у зв'язку з таким придбанням.

Таким чином, до складу витрат в окремому обліку можна включати будь-які витрати на користь будь-якого продавця у межах операцій з цінними паперами, в тому числі від'ємний фінансовий результат з торгівлі цінними паперами в минулих податкових періодах, з урахуванням зазначеної нижче інформації.

Для суб'єктів господарювання, які не є професійними учасниками фондового ринку, але здійснюють операції з купівлі-продажу цінних паперів та інших фінансових інструментів (самостійно отримуючи відповідні фінансові послуги від вказаних професійних учасників фондового ринку згідно з законодавством) зазначені операції мають статус інвестиційної діяльності та повинні здійснюватись у грошовій формі».

Чи можуть податкові органи, по операціям з цінними паперами, визнавати «витратами» тільки ті витрати, що було здійснено у грошовій формі?

Висновок ДПА щодо грошової форми розрахунків за цінні папери обґрунтовано ч. 1

ст. 165 Господарського Кодексу України (далі по тексту – ГК України), якою встановлено, що суб'єкти господарювання можуть придбавати акції та інші цінні папери, зазначені у цьому Кодексі, **за рахунок коштів, що надходять у їх розпорядження після сплати податків** та відсотків за банківський кредит, якщо інше не встановлено законом.

Однак, виникає запитання - оскільки податкові та прирівнювані до них платежі відповідно до норм чинного законодавства платяться частіше ніж раз на рік, незрозуміло, яким чином можна визначити момент, що настав "після сплати податків".

Також, слід зазначити, що зазначене у ч. 1 ст. 165 ГК України обмеження застосовується, якщо інше не встановлено законом. Таким чином, у законодавчих актах можуть бути встановлені виключення з встановленого вказаною статтею правила.

Слід зазначити, що Законами України встановлені певні випадки коли цінні папери можуть бути оплачені майном.

Так, зокрема ч. 1 ст. 23 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачено, що у разі розміщення акціонерним товариством цінних паперів їх оплата здійснюється грошовими коштами або за згодою між товариством та інвестором - майновими правами, немайновими правами, що мають грошову вартість, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є набувач, та векселів, за винятком державних облігацій, які обмінюються на акції Національної акціонерної компанії "Нафтогаз України" та публічного акціонерного товариства "Укргідроенерго" у випадках, передбачених законом), іншим майном.

Інвестор не може здійснювати оплату цінних паперів шляхом взяття на себе зобов'язань щодо виконання для товариства робіт або надання послуг.

Водночас у п.п. 14.1.81. п. 14 ст. 14 Податкового кодексу визначено, що інвестиції – це господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно. При цьому господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів, відносяться до фінансових інвестицій і можуть бути або прямими (внесення коштів або майна в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою при їх розміщенні такою особою), або портфельними (купівля цінних паперів за кошти на фондовому ринку або біржовому товарному ринку).

Отже, при купівлі цінних паперів під час розміщення дані цінні папери можуть бути сплачені як грошовими коштами так і майном в силу прямої вказівки закону.

Щодо розрахунку за цінні папери придбані на вторинному ринку слід зазначити наступне.

В п. 7.6.3. Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» було зазначено, що під терміном "витрати" слід розуміти суму коштів або вартість майна, сплачену (нараховану) платником податку продавцю цінних паперів та деривативів як компенсація їх вартості. Аналогічна норма була встановлена в п. 153.8. Податковому Кодексу України до внесення змін Законом України № 5519-VI від 06.12.2012 року.

На підставі зазначених вище норм Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» та Податкового Кодексу України можна було зробити висновок, що дані законодавчі акти передбачають можливість розрахунку за цінні папери не тільки грошовими коштами, а й майном.

Проте, 03.01.2013 року набрали чинності зміни до Податкового Кодексу України (внесені Законом України № 5519-VI від 06.12.2012 року) якими п. 153.8. Кодексу було викладено у новій редакції. І в даній новій редакції не описано, що може розглядатися у якості «витрат» по операціям з цінними паперами. Відтак, положення Податкового Кодексу України, з аналізу яких можна було зробити висновок про можливість розрахунку за придбанні цінні папери не лише грошовими коштами, а й майном, були виключені з Кодексу.

Виникає запитання, чи може розрахунок векселями вважатися витратами у грошовій формі, при здійсненні придбання цінних паперів особами, що не є професійними учасниками ринку цінних паперів?

Як було вже вище зазначено, розрахунки за цінні папери на вторинному ринку, суб'єктами господарювання, що не є професійними учасниками ринку цінних паперів, мають бути здійсненні у грошовій формі. Відтак, необхідно визначити, до якої форми розрахунків відносяться розрахунки векселями чи шляхом обміну на інші цінні папери.

Загальні засади функціонування платіжних систем і систем розрахунків в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу коштів у межах України визначені Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (далі по тексту – Закон про платіжні системи).

Відповідно до п. 35 ст. 1 Закону про платіжні системи, розрахунковий документ - документ на переказ коштів, що використовується для ініціювання переказу з рахунка платника на рахунок отримувача.

В ч. 1 ст. 22 цього ж Закону передбачено, що ініціювання переказу здійснюється за такими видами розрахункових документів:

- 1) платіжне доручення;
- 2) платіжна вимога-доручення;
- 3) розрахунковий чек;
- 4) платіжна вимога;
- 5) меморіальний ордер.

Національний банк України має право встановлювати інші види розрахункових документів.

Порядок проведення безготівкових розрахунків визначено Інструкцією «про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» затвердженою Постановою Національного Банку України від 21.01.2004 року № 22 (далі по тексту – Інструкція № 22).

Відповідно до п. 1.4. Глави 1 Інструкції № 22 безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Оскільки, як слідує з вищезазначеного безготівкові розрахунки здійснюються на підставі розрахункових документів, важливо встановити чи відноситься вексель до розрахункових документів.

Відповідно до цього ж пункту Інструкції, розрахунковий документ – це документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

В п. 1.13. Глави 1 Інструкції № 22 визначено, що під час здійснення розрахунків можуть застосовуватись розрахункові документи на паперових носіях та в електронному вигляді.

Ця Інструкція встановлює правила використання під час здійснення розрахункових операцій таких видів платіжних інструментів:

- меморіального ордера (додаток 1);
- платіжного доручення (додаток 2);

- платіжної вимоги-доручення (додаток 3);
- платіжної вимоги (додаток 4);
- розрахункового чека (додатки 5 та 6);
- акредитива (додаток 7);
- інкасового доручення (розпорядження) (додаток 24).

Використання векселів та спеціальних платіжних засобів, зокрема платіжних карток (у тому числі корпоративних платіжних карток), регулюється законодавством України, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку.

Відповідно до п. 9.5. Глави 9 Інструкції № 22 після складання акта звіряння взаємної заборгованості в строки, визначені законодавством України, та сторона, на користь якої склалося кредитове сальдо взаємозобов'язань, виписує розрахунковий документ (платіжне доручення, вимогу-доручення) або оформляє вексель.

Хоча вексель й відповідає зазначеним вище ознакам розрахункових документів, однак, ані Законом про платіжні системи ані Інструкцією № 22 вексель не віднесено до розрахункових документів. Зі змісту п. 9.5. Глави 9 Інструкції № 22 слідує, що векселі та розрахункові документи у даному нормативному документі розрізняються.

Однак, слід зауважити, що відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону про платіжні системи види безготівкових розрахунків визначаються законами та прийнятими на їх основі нормативно-правовими актами Національного банку України.

Водночас, в ч. 3 ст. 341 ГК України встановлено, що безготівкові розрахунки можуть здійснюватися у формі платіжних доручень, платіжних вимог, вимог-доручень, векселів, чеків, банківських платіжних карток та інших дебетових і кредитових платіжних інструментів, що застосовуються у міжнародній банківській практиці.

В Законі про платіжні системи та розроблені на його основі підзаконні акти НБУ не визначають вексель як один з видів безготівкових інструментів. Проте, слід враховувати, що ч. 1 ст. 4 Закону про платіжні системи чітко визначено, що види безготівкових розрахунків визначаються законами та прийнятими на їх основі нормативно-правовими актами Національного банку України, що вказує на те, що перелік видів безготівкових розрахунків не є вичерпним. Законами України можуть бути передбачені й інші види безготівкових розрахунків. В свою чергу, ГК України в ч. 3 ст. 341 відносить вексель до форм безготівкових розрахунків.

На підставі наведеного вище, можна зробити висновок, що розрахунок векселем може вважатися однією з форм безготівкових розрахунків.

Однак, слід відзначити, що позиції державних органів з питання віднесення розрахунків векселями до безготівкових розрахунків є неоднозначними.

Питання щодо віднесення вексельної форми розрахунку до грошової форми розрахунку розглядалося, зокрема, у узагальнюючому податковому роз'ясненні щодо окремих питань застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності зі сплатою єдиного податку суб'єктами малого підприємництва – юридичними особами, затвердженого наказом ДПАУ від 07.04. 2010 р. № 224. В даному роз'ясненні, зокрема, зазначалося наступне.

«Застосування спрощеної системи оподаткування не дозволяє суб'єктам підприємницької діяльності - юридичним особам застосовувати інший спосіб розрахунків за відвантажену продукцію крім готівкового та безготівкового розрахунків коштами.

У цьому контексті потребує роз'яснення питання щодо правомірності застосування платниками єдиного податку вексельної та бартерної форм розрахунків.

Проведення розрахунків із застосуванням векселів відображається у відповідному договорі, який укладається письмово. У разі видачі (передачі) відповідно до договору векселя, припиняються грошові зобов'язання щодо платежу за цим договором та виникають грошові зобов'язання щодо платежу за векселем.

Тобто після отримання векселя зобов'язання за договором поставки продукції погашаються у негрошовій формі.

Указом також встановлено заборону на здійснення платниками єдиного податку розрахунків шляхом бартерних операцій, які відповідно до Закону № 334 передбачають проведення розрахунків за товари (роботи, послуги) у будь-якій формі, іншій, ніж грошова, включаючи будь-які види заліку та погашення взаємної заборгованості, у результаті яких не передбачається зарахування коштів на рахунки продавця для компенсації вартості таких товарів (робіт, послуг)».

Однак, з зазначеній консультації ДПА не наведено правових обґрунтувань із посиланнями на законодавство, які б обґрунтовували висновок про те, що розрахунок векселем є розрахунком у не грошовій формі.

У Листі Міністерства Юстиції України від 15.10.98 р. № 13-35-1308, Мін'юст зробив висновок про те, що розрахунок векселем не має ознак бартерних розрахунків і є

розрахунком у грошовій формі.

«Вексель поєднує у собі ознаки платіжного документа і цінного папера та засвідчує безумовне грошове зобов'язання сплатити суму грошей власнику векселя після настання зазначеного у векселі терміну і не може бути товарним обміном, оскільки передбачає проведення розрахунків у грошовій формі.

Тобто операції за векселем не мають ознак бартерних (товарообмінних) і мають різний правовий режим».

Незмінність цієї позиції була підтверджена листом Мін'юсту від 11.10.2005 р. № 20-45-2846 в якому було зазначено наступне.

«Відповідно до пункту 1.4 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 21 січня 2004 року N 22, безготівкові розрахунки - це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях або в електронному вигляді.

Господарський кодекс України встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності.

Частиною першою статті 21 Кодексу визначено, що вексель - це цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

При цьому частиною 3 статті 341 зазначеного Кодексу встановлено, що безготівкові розрахунки можуть здійснюватися у формі платіжних доручень, платіжних вимог, вимог-доручень, векселів, чеків, банківських платіжних карток та інших дебетових і кредитових платіжних інструментів, що застосовуються у міжнародній банківській практиці».

Нацбанк у листі від 03.10.2005 р. № 25-113/1566-9816 щодо віднесення векселя до безготівкових розрахунків зазначив наступне.

«Термін «безготівкові розрахунки», наведений у пункті 1.4 Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті від 21.01.2004 р. № 22, вживається в такому значенні тільки в цій Інструкції. Інструкцією встановлені правила використання при

здійсненні розрахункових операцій платіжних інструментів, перелічених у пункті 1.13 Інструкції. Вексель до цього переліку не входить. Таким чином, використання векселів регулюється не зазначеною Інструкцією, а законодавством України, в тому числі іншими нормативно-правовими актами Національного банку України».

Отже, на нашу думку розрахунок векселем за придбанні цінні папери є витратами у грошовій формі.

Однак, слід враховувати, що у державних органів немає єдиної позиції щодо того чи відноситься розрахунок векселем до грошових розрахунків. Не дивлячись на положення ст. 341 ГК України ДПС України не відносить розрахунки векселями до грошових розрахунків.

Maestro & Partners Law Group
Керуючий партнер, адвокат
Сахнацький Андрій

Опубліковано в газеті «Правовий тиждень» № 16 – 18 (350 – 352) від 23.04.2013 р.